

Edvard Kocbek

Devetdeset pesmi

Založba Mihelač, Ljubljana 1994

Edvard Kocbek, ena najkontroverznejših osebnosti novejšje slovenske zgodovine, doživlja ob politični rehabilitaciji v zadnjem času še pesniško renesanso. Številni natisi njegovih pesmi – od ponatisa *Ranih pesmi* (1991) prek prve sistematične redakcije celotnega pesnikovega opusa v eminentni zbirki DZS Zbrana dela pa do prve objave zadnjih pesmi iz zapuščine (*Kamen skala, Paradigme*, 1992), da ne omenjamo nekaj najnovejših prevodov v angleščino – vse to kaže na povečano zanimanje za Kocbeka pesnika pred Kocbekom angažiranim intelektualcem. To je v skladu z njegovim naziranjem o poeziji kot odslikavi (realnega) sveta, od katerega dobiva navdih oziroma postaja izvorno igriva. Zgodovina kot minljivi tok sveta odhaja v pozabo, le pesem kot njen izvorni in trenutni odtis ostaja, je večna. Zgodovina se torej dogaja kot pesem in ne tako, kot so narobe v zvezi s Kocbekom mislili do sedaj – pesem kot zgodovina. Dostikrat se namreč pozablja, da je bila poezija Kocbeku predvsem mito-poetsko sredstvo, trenutek sveta – kot izhodišče za nekakšno prevrednotenje vrednot. Kajti: če je bil Kocbek kot politik konformist, je bil kot pesnik in mislec (to je pogosto sinonimno) nedvomno radikalec, v bistvu pa velik humanist – radikalen humanist: kombinacija, ki je edinole pri Kocbeku ne gre razumeti kot protislovje.

Objava devetdesetih pesmi, ob ravno tolikšni obletnici pesnikovega rojstva, je predvsem simbolno – bolj reprezentančno kot pa reprezentativno dejanje. Prva posebnost izbora pesmi je v tem, da ne sledi klasični tridelni razdelitvi opusa, kot ga v znanem in v izbor vključenem eseju predlaga Kocbek sam, temveč, izhajajoč iz razdelitve pesnikovega prvenca *Zemlja (Jesenske pesmi, Tovariške pesmi, Ljubezenske pesmi)*, urednik smiselno, že nekoliko interpretativno, nadaljuje začete tematske enote: *Žalostne in jezne pesmi, Dialektične pesmi, Domotožne pesmi* in *Pesmi o poslednjih rečeh*.

Skoraj nemogoče je na tako majhnem prostoru in na podlagi tako omejenega obsega izbranih pesmi celovito predstaviti idejno-umetniško obzorje Kocbekove poezije. Treba je le opozoriti na nekatere njene posebnosti, zaradi katerih je Kocbek še vedno med najbolj brani, najbolj priljubljenimi in najboljšimi slovenskimi pesniki.

Najprej so očarali magični, rahlo ritmizirani toni iz prvenca *Zemlja*, poleg Voduškovega *Odčaranega sveta* najbolj vplivne zbirke tridesetih let. V njej se preprosti človek zliva z naravo v enkratnem sožitju z njo. Kljub stopnjevani razgradnji verza in ritmične sheme, ki se je vedno bolj približevala prostim ritmom in pesniški prozi, Kocbek ni bil nikoli pravi modernist. Njegova poezija je bila vseskozi preveč zavezana življenju, njenemu medsebojnemu učinkovanju; preveč pesniško je bilo njegovo bivanje, da bi si dovolil neodgovorno in neutemeljeno poigravanja z besedami. Resda se to na sredini pesniške poti skorajda zgodi, vendar predvsem zaradi stiske, ki izhaja iz skeptičnega gledanja na ideološko in revolucionarno moč besede; iz skepse, ki je bila razumljiva glede na pervertiranost revolucionarnih gesel in na rezultat revolucije same. Šele proti koncu se njegova pesniška beseda, do katere je vedno gojil skrajno zaupanje, umika od transparentnega smisla v skrivnostno neizrekljivost: logičen rezultat pojmovanja poezije kot presežka igre besed, ki se kaže kot darovanje. Dar pesmi je seveda tista zmožnost čudenja nad svetom, da je, kakor se kaže v svoji biti. Spor med zemljo – neizrekljivim – in besedo – odpirajočim –, o katerem govori Kocbek v *Treh obdobjih moje poetičnosti*, je – v tem heideggrovskem smislu – rešen z zmago zemlje. Bit zemlje, iz katere poje pesnik, je ovita v skrivnost, shranjena in zavarovana. Kar biva, je vseobsegajoče in VSE je tista nepresegljiva beseda, ki se je ne da zaobseči – zato je večna: "VSE je večno, KAR nastane, // Nikoli // ne bom prenehal biti." (114) Če pomeni zemlja Kocbeku začetek pesnjenja, začetek odpiranja resnice ("Prva moja poetična resnica je bila resnica o zemlji," 128), se – po strašnem spopadu z odpirajočimi se silami narave – vrača nazaj v skrivnostni mir zemlje, kjer bo pesnik "skrit v zemlji izgovarjal neznane besede skozi eone, morda // celo večnost (...)" (Poslednja, 127) Vendar to ne pomeni, da se v vmesnem času – med izbruhom iz zemlje in vračanjem vanjo – ni zgodilo nič. Dogajala se je namreč igra, igra sveta in zgodovine: "Pesniki so se za vselej razigrali // in svojo sveto dolžnost do zgodovine // povezali z nezadržno slo po prvinski igri." (7), v kateri je vse zadrželo in postalo zgodovina: "Vse, kar drhti, postaja zgodovina." (35) Pesem je torej nekakšna "sveta igra sveta", če uporabimo Hribarjev termin, v kateri se je in se še vedno dogaja zgodovina (in ne, kakor so nasprotno mislili nekateri Kocbekovi razlagalci). Kajti: "pesem je strnjena sila vseh človekovih // sposobnosti in // njena vzornost je v presežnosti jezika." (Darežljivost pesmi, 7)

Kocbekova poezija nam potemtakem govori obenem iz zgodovinskega trenutka – kot izjemno pesniško pričevanje o svojem času – in iz občega pesniškega stremljenja k izvoru, k izvorni igri sveta, kamor nas pripelje čudenje nad bivajočim, iz domotožja, ki se glasi kot tisto znano Hölderlinovo reklo: "Poln zaslužnosti, a pesniško, domuje // Človek na tej zemlji." (M. H., Nova revija 50/51, 949)

Največja posebnost Kocbekovih pesmi je vsekakor njihova refleksijska naravnost. Od tod tudi glavni očitek, da so premalo poetične, intuitivne in preveč filozofsko miselno-refleksivne. Če je ta trditev resnična, tega nikakor ne gre razumeti kot očitek, saj je prava resnica ta, da Kocbeku uspe na skrajno pesniško-poetičen način izraziti

neko čisto filozofsko misel, pri tem je bistvenega pomena umeščeno dane sintagme v strukturo same pesmi. Na ta način se Kocbek seveda neprestano dotika mej tistega, kar v resnici razumemo kot poezijo. Pri tem te meje kantovsko hkrati širi in postavlja. Da kljub vsemu vendarle gre za poezijo v njenem pravem, najzlahnejšem pomenu, izhaja iz orientacije Kocbekovih pesmi, ki je povsem nasprotna filozofiji in ki jo celo uničuje, saj vodi v neizrekljivost, v tisto smer, kamor nam je veliki filozof Wittgenstein prepovedal iti in kjer se neha vsa logocentrična tradicija zahodnoevropske misli, tja, kamor lahko stopi le (vrhunska) poezija.

Vid Sagadin